

A DIFFERENCIÁLT ŐRZÉS ALKALMAZÁSÁNAK TAPASZTALATAI A KAPOSVÁRI BV. INTÉZETBEN

A differenciált őrzés elvi kérdéseinek tisztázása lehetővé teszi, hogy vizsgáljuk gyakorlatban történő alkalmazását és végrehajtásának tapasztalatait.

Annak, hogy e célból megyei intézetet választottunk, két oka van. Egyrészt a megyei intézetek ilyen irányú tevékenységének elemzése, értékelése eddig háttérbe szorult /elsősorban országos jellegű intézetekben történtek felmérések/, holott a fogva tartottak differenciált őrzésének és felügyeletének megszervezése, illetve végrehajtása *itt sem jelent kisebb feladatot*, mint az országos jellegű intézetekben. Ezen túl - még ha nem is olyan látványosak - eredményességükben sem maradnak el azoktól. Másrészt azt szeretnénk bemutatni, hogy a differenciált őrzés megszervezésénél és végrehajtásánál milyen lehetőséget rejt magában, illetve milyen nehézséget jelent a megyei intézet sajátos jellege, a fogva tartottak viszonylag alacsony száma /100-300 fő/, heterogén összetétele, gyors fluktuációja.

A többi intézettípushoz hasonlóan a megyei jellegű büntetésvégrehajtási intézetben is szükség van a differenciált őrzés gyakorlatban történő alkalmazására. Ez az igény az őrzés és a felügyelet valamennyi területén jelentkezik.

Az ilyen típusu intézetben - így a Kaposvári Bv. Intézetben is - a fogva tartottak összetétele rendkívül vegyes. Őrzésüket és felügyeletüket ennek megfelelően - különös tekintettel az előzetesen letartóztatottakra - differenciáltan szervezzük.

A differenciált őrzés szervezése és végrehajtása során alapvető feladatnak tekintjük azt, hogy a fogva tartottat a befogadást követően minősítjük, a munkahelyek őrzésbiztonságát figyelembe véve megfelelő munkaterületre osztjuk be és elhelyezéséről gondoskodjunk.

A befogadási eljárás egyik fontos mozzanata a fogva tartott személyiségének, társadalomhoz való viszonyának, kapcsolatrendszerének stb. feltárása, megismerése. Nagyon értékesek azok az információk, amelyeket a rendőrség az őrizetben tartás, vagy az előzetes letartóztatás ideje alatt szerez és jellemzés formájában az intézet rendelkezésére bocsát. Hasonlóan fontos a bírósági ítéletkiadmány is. Ez is számos olyan tényt és megállapítást tartalmaz, amelyet jól tudunk hasznosítani. A fogva tartottról minden információ lényeges számunkra, mert elősegíti megismerését, minősítését, munkába állítását.

A befogadási eljárást követően a fogva tartottat a munkába állítási bizottság - nevelő, őrségparancsnok, igazgatási szolgálat vezető, orvos - minősíti. *A bizottság minden egyes személyt minősít, függetlenül attól, hogy munkába állítják-e, vagy sem.* Így tudjuk minden fogva tartott őrzését és felügyeletét veszélyességi fokának megfelelően differenciáltan megszervezni.

A munkába állítási bizottság működési rendjét úgy határoztuk meg, hogy az igazodjon az intézet adottságaihoz; a fogva tartottak a-lacsony számához /100-130 fő/, gyors fluktuációjához és a mindennapi feladatok végrehajtásához. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy a bizottság - szükség esetén - hetenként több alkalommal is összeülhet és dönthet egy-egy fogva tartott munkába állításáról. Így az intézetbe befogadott dolgozni akaró és munkába állítható fogva tartott *szinte azonnal felveheti a munkát*, nem kell várnia a következő hétiig.

A bizottság természetesen minden esetben szem előtt tartja az őrzésbiztonsági és egészségügyi követelményeket. Megvizsgálja, hogy a fogvatartott munkába állítható-e vagy nem, hogy a vele érkezett iratokon van-e veszélyességére utaló jelzés. Vizsgálja továbbá a számára kijelölt munkahely őrzésbiztonságát, ellenőrizhetőségét, az őrzési és felügyeleti feladatok ellátására rendelkezésre álló őrök és felügyelők számát stb.

Differenciálás a körleten

Hasonlóan nagy körültekintéssel járunk el a fogvatartottak elhelyezése alkalmával is. Az igazgatási szolgálat vezetője /beosztottja/ a rendelkezésre álló adatok figyelembevételével helyezi el a fogva tartottat. Mielőtt döntene arról, hogy kit hova helyez, megbeszéli azt a nevelővel és a főfelügyelővel; javaslataikat figyelembe veszi a fogva tartott zárkájának kijelölésekor. Különösen veszélyesnek minősített fogva tartottat - az őrségparancsnokkal történt egyeztetés után - olyan körletrészbe, zárkába helyezi, amely őrzésbiztonsági szempontból a legelőnyösebb, illetve amelynek ellenőrzése folyamatosan biztosítható. *Szigoru követelmény*, hogy különösen veszélyes fogva tartottat nem helyezhet nehezen ellenőrizhető körletrészbe, illetve zárkába, sőt olyanba sem, amelynek ablaka külső őrhelyről nem tartható szemmel.

Az elhelyezéseknél problémaként vetődött fel, hogy a különösen veszélyes fogva tartottak részére egy zárkát jelöljenek-e ki, vagy egymástól elkülönítve külön-külön zárkába helyezték őket, más fogva tartottak közé, természetesen az elkülönítési szabályok megtartásával. Olyan gyakorlatot alakítottunk ki, hogy *egy zárkába csak különösen veszélyes fogva tartottak nem kerülhetnek*. Véleményünk szerint ugyanis az ilyen, veszélyesség szempontjából különböző összetételű zárkában a fogva tartottak szökést, vagy más rendkívüli esemény előidézését tervezve nehezebben jutnak azonos álláspontra. Ha a zárkában csak különösen veszélyes fogva tartottak vannak elhelyezve, ezek akarategység esetén súlyos rendkívüli eseményt is előidézhetnek /pl. zendülést, tusz fogást/.

A differenciált őrzés elvét természetesen figyelembe vesszük a fiatalok és a női fogva tartottak elhelyezésekor is. A női fogva tartottak elhelyezésekor különösen nagy gondot fordítunk arra, hogy elhelyezési körletük jól elkülöníthető legyen, hogy ne teremthessenek kapcsolatot a férfi fogva tartottakkal. A fiatalokat pedig - tekintettel arra, hogy viselkedésük sokszor kiszámíthatatlan - olyan zárkába helyezük, ami közel van a nevelő irodájához, illetve a felügyelethez. Így állandóan figyelemmel tudjuk kísérni őket. Őrzésüket és felügyeletüket azért is nagy körül-

tekintéssel szervezzük, mert velük szemben szökés megakadályozásánál nem használhatunk fegyvert.

A megyei büntetésvégrehajtási intézetekben alapvető feladatokat a differenciált őrzés elvének érvényesítése nélkül nem tudnánk biztonságosan végrehajtani, ugyanis *a különböző összetételű és veszélyességű fogva tartottak szállítása és előállítása számos veszélyt, rendkívüli esemény bekövetkezésének lehetőségét rejt magában.* A fogva tartottak mind a szállítás, mind az előállítás során kapcsolatba kerülhetnek /kerülnek/ régi környezetükkel, hozzátartozóikkal s ez arra ösztönözheti őket, hogy - tudatosan vagy meggondolatlanul - rendkívüli eseményt idézzenek elő. Ennek megelőzése érdekében a feladatokat körültekintően, a differenciált őrzés elvét messzemenőkéig érvényesítve szervezzük meg. Mindez nagy felkészültséget igényel az őrség vezetőitől és beosztottaitól egyaránt.

A szállítások és előállítások szervezésénél az őrség vezetői - elsősorban az igazgatási szolgálat rendelkezésére álló adatok alapján - informálódnak a szállításra, előállításra váró fogva tartottak összetételéről és veszélyességéről. Ezen kívül a szállító és előállító őrség létszámának meghatározásához, a kíséző őrök személyének kijelöléséhez figyelembe veszik, hogy a szállítás milyen járművel történik.

A szállítások biztonságos végrehajtása érdekében az őrparancsnok a szállítást megelőző munkanapon *szállítási tervet és ülésrendet* készít. A tervben az őrparancsnok meghatározza a szállító őrség különleges feladatait. Az ülésrend összeállításánál elsősorban arra ügyel, hogy különösen veszélyes fogva tartottak, illetve bűntársak ne kerüljenek egymás mellé, illetve egymáshoz közel. Speciális autóbusszal történő szállítás esetében ne üljenek közvetlenül az ablak mellett. Ugy ülteti őket, hogy tevékenységüket a szállító őrök folyamatosan figyelemmel kísérhessék. A szállítás szervezését a hét második felében /csütörtökön, pénteken/ végzi. Ekkor állítja össze a szállításra várók névsorát.

Az őrségparancsnok *nagy gonddal jár el* annak eldöntésénél, hogy kit kell megbilincselni és milyen módon. Ehhez figyelembe veszi a nevelő és a főfelügyelő javaslatait, valamint a szállításra vá-

ró fogva tartott veszélyességi fokát. Hasonlóan körültekintően jár el a szállítmány-parancsnok kiválasztásánál is. Szállítmány-parancsnoknak rendszerint ugyanazt az őrszolgálati beosztottat, vagy beosztottakat jelöli ki.

Szállítási tervek

A szállítások szervezésekor és végrehajtásakor külön feladatot jelent az előállítások, szállítások lebonyolítása. Az intézetben a fogva tartottak előállítására, szállítására viszonylag rendszeresen és nagy számban kerül sor. Lebonyolításuk gyakran nehézségbe ütközik, ugyanis egy-egy alkalommal egyszerre több fogva tartottat kell helyi és vidéki tárgyalásra szállítani. Ehhez azonban korlátozott mértékben áll rendelkezésünkre szállítókapacitás, de előfordul az is, hogy kevés az őr is. Emellett kötnek bennünket az *elkülönítési szabályok, a biztonsági követelmények és a kitűzött tárgyalási időpontok*. Ahhoz tehát, hogy ezeket a feladatokat eredményesen végre tudjuk hajtani, maximálisan ki kell használni a differenciált őrzésben rejlő lehetőségeket.

Az előállításra szállítások biztonságos és pontos lebonyolítása érdekében az őrparancsnok a szállítást megelőző napon - alapos elemzés után - szállítási tervet készít. Felméri, hogy kit hová, hány őrrrel és milyen szállító eszközzel kell szállítani. Ehhez megvizsgálja a fogva tartottak összetételét, veszélyességi fokát, s azok ismeretében dönt az előállításra szállítás legbiztonságosabbnak ítélt módjáról.

A büntető ügyben és a polgári peres tárgyalásra történő előállítások előkészítését, szervezését az őrparancsnok a bírósági megkeresések, idézések alapján végzi. Ezeket a feladat végrehajtása előtt 4-6 nappal előbb kapja meg az igazgatási szolgálattól, ahol ezekre rávezetik azokat az adatokat, amelyek az előállítandó fogva tartottak veszélyességi fokát jelzik. Amennyiben ilyen adat nem áll rendelkezésre - ez gyakran előfordul a "megőrzésre" átszállítottak esetében -, a fogva tartottat különösen veszélyesnek tekintik, őrzését és felügyeletét az előállítás tartalmára ennek megfelelően szervezik.

Az előállításoknál jelentkező őrzési, felügyeleti feladatok végrehajtását az őrségparancsnok szervezi. A differenciált őrzés gyakorlatban történő alkalmazásának igénye a szervezésnek ebben a szakaszában jelentkezik leginkább, ugyanis az őrségparancsnok ekkor dönt az előállító örök számáról, személyének kijelöléséről, a bilincselés szükségességéről és módjáról. Döntése előtt mérlegeli, hogy milyen az előállításra kerülő fogva tartottak veszélyességi foka, milyenek testi adottságai, fizikai és lelki állapotuk. A fogva tartottak valós, vagy feltételezhető veszélyességének mérlegelése után választja ki a megfelelő felkészültségű és fizikumú őrteket, illetve határozza meg az előállító örök számát, vagyis az *előállítandó fogva tartottaknál és az előállító öröknél is differenciált*. Nyilvánvalóan nagy hiba lenne, ha egy különösen veszélyes fiatal felnőtt fogva tartottat egy idősebb, nehézkes mozgású, a helyzetet nehezen felismerő - jól lehet megbízható - őrrel állíttatna elő. Hiba lenne az is, ha az ilyen fogva tartott előállításához nem biztosítana megfelelő számú őrteket.

Az őrségparancsnok mérlegeli azt is, hogy milyen a fogva tartott helyismerete, mennyire biztonságos az a helyiség, ahova őt előállítják, mennyit kell várakozni a tárgyalás előtt és után, illetve ott milyenek az őrzési körülmények? Ezek számbavételére azért van szükség, mert *a tárgyalásokon az előállított fogva tartott rokonai, barátai gyakran nagy számban jelennek meg, és sokszor akadályozzák az előállító őrteket feladatai végrehajtásában*, vagy éppenséggel inzultálják. Ilyen esetben, ha egyedül van, nem képes a fogva tartott őrzését biztonságosan ellátni, és az őt akadályozó tevékenységet, esetleg támadást elhárítani. Ha feltételezhető, hogy a tárgyaláson nagy tömeg lesz, annyi őr kell az előállításához, amennyi képes az őrzést biztonságosan ellátni.

Ha az őrségparancsnok az előállítások szervezésének szakaszában a fentiekre nem lenne tekintettel, súlyosan megsértené a differenciált őrzés elvét, kockáztatná a fogva tartottak biztonságos őrzését és a személyi állomány biztonságát.

Az elméleti és gyakorlati munka összhangja

A szervezési szakaszt követően az őrség vezetői a feladatok konkrét végrehajtására összpontosítanak. Tudják, hogy mit sem ér a jó előkészítőmunka, ha a végrehajtó személyi állomány felületesen, pontatlanul, a biztonsági követelményeket meg nem tartva végzi munkáját, - ezért kiemelten foglalkoznak az előállító örök oktatásával és az előállítások előtti rendszeres eligazításukkal. Az eligazítások alkalmával tájékoztatják őket az előállítandó fogva tartottak veszélyességi fokáról, az intézetben tanusított magatartásukról, várható viselkedésükről, a bírósági tárgyalás előtti, alatti és utáni őrzési, felügyeleti feladatokról.

Különösen veszélyes fogva tartott előállítására esetén hangsúlyozottan figyelmeztetik az öröket az éber szolgálat ellátására, a fogva tartottak mindennemű tevékenységének figyelemmel kísérésére. *Kiemelt eligazítást tartanak a fegyverhasználat szabályairól, a szökésre vagy más rendkívüli esemény előidézésére irányuló cselekmények megelőzésének, illetve leküzdésének módjáról.* Minden esetben felhívják a figyelmet a biztonságos őrzésre, vagyis még akkor is, ha a fogva tartott kevésbé látszik veszélyesnek. Az előállítás során ugyanis - különösen, ha az előállítás büntető ügyben történik - olyan hatások /pl. súlyos ítélet/ érhetik a fogva tartottat, ami lelki sérülést válthat ki belőle, s ez magatartásában azonnali változást okozhat, gyakran rendkívüli esemény előidézését eredményezheti.

A rendkívüli esemény megelőzése, illetve megszüntetése gyors helyzetfelismerést, azonnali intézkedést igényel. A fogva tartott testi épsége biztonságos őrzése is veszélybe kerülhet, ha az előállító öröket nem készítik fel az esetleges magatartásváltozásra.

Gyakran tapasztalható, hogy előállítás alkalmával még azokkal a fogva tartottakkal is problémák vannak, akik az intézetben belül egyébként fegyelmezetten viselkednek. Ebben szerepet játszik az is, hogy polgári ruhában vannak, hogy az intézetben kívül kötetlenebbnek, szabadabbnak érzik magukat, ismerőseiknek, rokonaiknak szeretnék megmutatni "vagányságukat". Ez főképp a visszaesők egy részénél tapasztalható. Természetesen vannak olyan fogva tartottak is, elsősorban az első büntényesek között, akik szégyenlik

Ugyanakkor a főfelügyelő, a felügyelő és az őrzási és felügyeleti feladatok ellátásakor neveli is a fogva tartottakat, amikor az őket megillető jogok érvényesülését biztosítja, kötelezettségeik teljesítését megköveteli. Neveli őket határozott, de kulturált intézkedéseivel, magatartásával és hangnemével is.

Jó kapcsolatok

Az együttműködést igénylő napi feladatokat intézetünkben a nevelő, a főfelügyelők, felügyelők közösen szervezik és hajtják végre. Jó munkakapcsolat alakult ki közöttük. Meggyőződéssel vallják, hogy a differenciált őrzés körleten belüli megvalósításának alapkövetelménye a jó együttműködés. Saját tevékenységük színvonalas ellátásának is alapvető feltétele, hiszen ezáltal a fogva tartottak nevelésének optimális feltételeit teremtik meg.

A differenciált őrzés nem képzelhető el megfelelő őrzéstechnikai berendezések nélkül. Hatékonyabb őrzésbiztonsági és technikai eszközök alkalmazása őrzési rendszerünkben alapvetően két okból lenne lényeges. Egyrészt könnyebbé tenné a szolgálat ellátását, másrészt növelné az őrzés biztonságát. Intézetünkben a technikai felszereltség azonban nagyon alacsony színvonalon van. Még a meglévő őrzésbiztonsági berendezések karbantartása sem megoldott.

Végezetül az eddigieket összegezve megállapíthatjuk, hogy a differenciált őrzés széleskörű alkalmazására megyei intézetben is elengedhetetlenül szükség van. A végrehajtás során szerzett tapasztalataink kedvezőek. A Kaposvári Bv. Intézetben is javult ezáltal az őrszolgálati tevékenység: korszerűbb lett az őrzés gyakorlata, biztonságosabbá vált a fogva tartottak őrzése. Csökkent a személyi állomány leterheltsége, fokozódott a szolgálati ágak együttműködése. Eredményeink azt bizonyítják, hogy a differenciált őrzés alkalmazása ösztönzőleg hatott és hat a rejtett tartalékok feltárására, az erők és eszközök célszerűbb felhasználására.

Lakatos Miklós